

САДРЖИНА ГАРАНТИЈЕ ЗА ИСПРАВНО ФУНКЦИОНИСАЊЕ КОД УГОВОРА О ПРОДАЈИ

Гарантија за исправно функционисање ствари првобитно је никла у пракси индустријски развијених земаља и то код уговора о продаји такозване „техничке робе“. Законодавном регулационом подлеже тек у последњим деценијама овог века и то у земљама са социјалистичким друштвеним уређењем.⁽¹⁾ У земљама са развијеним капиталистичким тржиштем, гаранција је настала добровољно, вољом произвођача техничке односно индустријске робе и то из конкурентских разлога, јер производ са гаранцијом и дужим гарантним роком успешније конкурише на тржишту, него производ без гаранције или са гаранцијом, али са краћим гарантним роком. Међутим, у земљама у којима планска привреда има примат над слободним тржиштем (а то су по правилу земље са социјалистичким друштвеним уређењем) гаранција је настала принудним путем, под дејством императивне правне норме у тежњи законодавца да на овај начин побољша квалитет индустријских производа, како би се задовољиле савремене потребе купца на унутрашњем тржишту, као и захтеви светског тржишта, на коме конкуришу произвођачи земаља са дужом индустријском традицијом.

Промет такозване „техничке робе“ чија је сврха да функционисањем задовољава потребе купца, у индустријски развијеним земљама дуго се одвијао по правилима која важе за промет покретних ствари. Однос се заснивао између продавца и купца продајним уговором, а продавац је одговарао купцу по општим правилима имовинског права за материјалне недостатке ствари, који су обухватали и неисправно функционисање. Међутим, убрзо се увидело да су ова правила недовољна када су у питању недостаци у функционисању. Разлога је за то било више. Прво, техничка роба има једно посебно својство за разлику од осталих ствари у праву, а то је да своју намену остварује једино функционисањем, радом и то по правилу благодарећи додатној енергији. Друго, приликом куповине техничке робе и уз највећу пажњу, купац није у могућности да установи недостатак у раду, због техничке и технолошке сложености

⁽¹⁾ Бугарска: Закон о уговорима између социјалистичких организација Народне Републике Бугарске из 1963; Чехословачка: Законик међународне трговине ЧССР из 1963. и Грађански законик из 1965; Немачка Демократска Република: Закон о уговорном систему у социјалистичкој привреди НДР (Закон о уговору из 1965; Пољска: Грађански законик Народне Републике Пољске из 1964; СССР: Грађански законик РСФСР из 1964.

ових ствари. Међутим, то је могуће у току њиховог функционисања, што са осталим стварима није случај. Треће, када се испољи недостатак у раду ових ствари, произвођач који најбоље познаје састав и функционисање својих производа, који због тога у погледу оправке најмеродавније може пружити помоћ купцу и који осим тога стиче огромне профите услед њихове знатне вредности, налази се ван домаћаја дејства правила о одговорности за материјалне недостатке. Четврто, у такозвану „техничку робу“, било добровољно, било принудно, произвођач прилаже и гарантни лист у коме даје изјаву о преузимању одређених обавеза, ако ствар неисправно функционише у току предвиђеног гарантног рока, чега код продаја осталих ствари, које не задовољавају потребе купца функционисањем, нема.

Наведени разлози, а и други, указују на чињеницу да правни промет „техничке робе“ са гарантним листом не може бити идентичач правном промету осталих ствари у праву. Због тога су се поводом продаје „техничке робе“ у пракси индустријски развијених земаља развила посебна правила о одговорности продавца за неисправно функционисање, индустријских производа са гарантним листом, која су се протезала и на произвођача и на увозника ових ствари. Временом, та правила су обухваћена институтом „гарантија за исправно функционисање“ која су, како је речено ушла у правни живот социјалистичких земаља путем императивних прописа а у правни живот земаља са капиталистичким друштвеним уређењем једнострано изјављеном вољом произвођача (гарантни лист) или уговорним путем.

У нашем праву гарантија за исправно функционисање ствари имала је приближно једнак развојни пут као и гарантија у другим социјалистичким земаљама. Она је у нас првобитно уведена такозвачим подзаконским актима,⁽²⁾ а много касније је регулисана и законом.⁽³⁾ У овом тренутку, у југословенском правном систему, гарантију регулишу истовремено три закона⁽⁴⁾ и једна Наредба⁽⁵⁾ и то разнородним правним

(2) Први прописи о гарантини за исправно функционисање датирају из 1959. год., када је донета Наредба о одређивању услова под којима се могу стављати у промет поједини индустријски производи, „Сл. лист ФНРЈ“ из 1959/25. Пар година касније донета је следећа Наредба о одређивању посебних услова под којима се могу стављати у промет поједини индустријски производи, која је објављена у „Сл. листу ФНРЈ“ 1962/17. У току 1968. год. донета је још једна наредба о одређивању производа који се могу стављати у промет само са гарантним листом и производа за које морају бити обезбеђени сеовисно одржавање и потребни резервни делови, која је објављена у „Сл. листу СФРЈ“ из 1968/43. Много касније донете су још две наредбе: једна у току 1975. год., која је објављена у „Сл. листу СФРЈ“ из 1975/48 и друга, која је донета прошле 1978. године, а објављена је у „Сл. листу СФРЈ“ 1978/5. Ова последња садржи једино одредбе којима одређује производе који се не могу ставити у промет без гарантног листа и одредбу којом ставља ван снаге Наредбу из 1975. године.

(3) Гаранција за исправно функционисање први пут је у нашем праву регулисана законом у току 1974. год. и то Законом о југословенским стандардима и нормама квалитета производа, који је објављен у „Сл. листу СФРЈ“ из 1974/2.

(4) Закон о основама пословања организације удруженог рада у области промета робе и услуга у промету робе и о систему мера којима се спречава нарушавање јединства југословенског тржишта у тој области, „Сл. лист СФРЈ“ из 1976/43; Закон о стандардизацији, „Сл. лист СФРЈ“ из 1977/38 и Закон о облигационим односима, „Сл. лист СФРЈ“ из 1978/29.

(5) Наредба о одређивању производа који се могу ставити у промет само ако су снабдевени гарантним листом, техничким упутством и списком овлашћених сервиса и о најмањем трајању упутством и за те производе, „Сл. лист СФРЈ“ из 1978/5.

правилима и при том је занимљиво уочити да правни режим гаранције за исправно функционисање није истоветан у овим правним актима.

Са становишта нашег права гаранција представља посебну врсту имовинско-правне одговорности произвођача односно продавца или увозника код уговора о продаји техничке робе коју прати гарантни лист. Она обухвата обавезу гаранта (произвођача односно продавца или увозника) да о свом трошку доведе у исправно стање ствар која је испољила недостатке у функционисању у току трајања гарантног рока, како би омогућио корисну државину купцу, односно да изврши замену, када је оправка немогућа или економски неоправдана, или да изврши повраћај куповне цене, када је оправка или замена немогућа. Међутим, наш законодавац гаранту намеће и друге обавезе, као што су надокнада штете, сервисно одржавање ствари, сношење додатних трошкова око оправке и замене и друге обавезе.

До доношења Закона о облигационим односима, гаранција је била регулисана, по правилу, нормама јавно-правног карактера. Међутим, судови су у пракси примењивали како одредбе Скице, иако се на њу нису позивали, тако и опште одредбе имовинског права. Доношењем Закона о облигационим односима, гаранција је нашла своје место у оквиру грађанско-правне материје, односно у оквиру грађанско-правне одговорности, као што је то место нашла и у законима земаља са социјалистичким друштвеним уређењем.

Закон о облигационим односима сврстао је гаранцију за исправно функционисање у оквиру материје о општој одговорности продавца за материјалне недостатке ствари, али јој је дао посебно место у односу на општу одговорност продавца, јер је као субјекта одговорности предвидео и произвођача. Она је предвиђена код уговора о продаји техничких ствари за које је произвођач дао гаранцију за исправно функционисање у виду гарантног листа. Међутим, осим овог закона, материју о гаранцији регулишу још два закона, чије норме производе паралелно дејство са одредбама Закона о облигационим односима, а предвиђају различита решења поводом истих питања. То је посебно случај са садржином гаранције за исправно функционисање. Отуда се намеће питање: која права купац има по основу дате гаранције када наступи такозвани гарантовани случај, имајући у виду данас важеће прописе у нас?

2. Закон о облигационим односима, који је одредбе о гаранцији скоро у потпуности преузео из Скице за законик о облигацијама и уговорима професора Михаила Константиновића,⁽⁶⁾ уз незнатне допуне и измене,⁽⁷⁾ купцу је дао право да у случају неисправног функционисања

⁽⁶⁾ Др Михаило Константиновић: „Облигације и уговори“, Скице за законик о облигацијама и уговорима, Београд, 1969. одредбе од 430 — 435.

⁽⁷⁾ У Закону о облигационим односима извршене су допуне текста преузетих одредби из Скице у том смислу што је у Законнику изричито регулисано да „Овим правилима не дира се у правила о одговорности продавца за недостатке ствари“ (чл. 501. став 2) и да док се врши оправка, односно замена ствари „За то време продавац, односно произвођач сноси ризик за пропаст или оштећење ствари“ (чл. 505. став 2), што Скицом такође није било регулисано. Међутим, одговорност произвођача односно продавца по основу гаранције, као посебне врсте одговорности ових субјеката, није била у Скици искључена општом одговорношћу продавца и обрнуто. Што се тиче одговорности произвођача односно продавца за пропаст или оштећење ствари док се врши превоз односно пренос ради оправке или замене ствари, са становишта купца повољније је решење које даје Закон о облигационим односима, јер ово питање изричито регулише.

техничке ствари у току трајања гарантног рока (под претпоставком да је ствар правилно употребљавана и чувана) може захтевати како од произвођача тако и од продавца у првом реду оправку ствари и то у разумном року,⁽⁶⁾ па ако у овом року оправка не буде извршена, он може захтевати њену замену.⁽⁹⁾ Другим речима, купац мора прво захтевати оправку, што је економски оправдано, јер су у питању ствари веће и трајније вредности чији би превоз односно пренос ради замене морао изнисквати несразмерне трошкове, па тек ако је она немогућа или није извршена у разумном року, као и кад су трошкови оправке већи од трошкова замене, купац може захтевати замену ствари.

Како оправка ствари као и њена замена, изискују лишавање купца корисне државине за одређен период времена, купцу је дато право да захтева и накнаду штете коју трпи од тренутка када је захтевао оправку односно замену до извршења тог захтева.⁽¹⁰⁾

Осим права на оправку, замену и накнаду штете, Законом о облигационим односима купцу је дато право да захтева и раскид уговора у случају кад право на оправку, односно право на замену, није могао да оствари, ни према произвођачу, ни према продавцу. И у овом случају, купац има право на накнаду штете коју трпи услед раскида уговора.⁽¹¹⁾

Међутим, ако се купац одлучи, да и поред недостатака које ствар показује у функционисању, исту ипак задржи, јер таква каква је, његовим потребама одговара, а то значи останс при уговору, Закон о облигационим односима даје купцу право да може захтевати од продавца снижење цене и накнаду штете.⁽¹²⁾

Право на раскид уговора и право на снижење цене, купац може користити једино према продавцу, а не и према произвођачу, јер се уговор може раскинути са оним са којим је и закључен, као што се може захтевати снижење цене од онога коме је њен износ плаћен. Поред наведених права, купцу је дато још једно, а то је да захтева од продавца односно од произвођача да као субјект одговорности сноси трошкове око превоза односно преноса ствари када се врши њена оправка односно замена.⁽¹³⁾

Укратко, према Закону о облигационим односима, купац има право да по основу гаранције захтева: оправку ствари, њену замену, накнаду штете, раскид уговора, снижење цене и да трошкове око превоза односно преноса сноси гарант. У односу на Скицу, ово последње право представља новину, док су остала права купца по основу гаранције регулисана на једнак начин као и у Скици.

Међутим, како су права купца по основу гаранције регулисана и другим правним актима, чије су одредбе углавном јавно-правног карактера, ваљало би упоредити њихова решења са решењима Закона о обли-

⁽⁶⁾ Закон о облигационим односима, одредба чл. 501. став 1.

⁽⁹⁾ Исто.

⁽¹⁰⁾ Исто, одредба чл. 502. став 2.

⁽¹¹⁾ Исто, одредба чл. 504.

⁽¹²⁾ Исто, одредба чл. 504.

⁽¹³⁾ Исто, одредба чл. 505. став 1.

гационим односима. То су у првом реду Закон о стандардизацији и Закон о основама пословања организације удруженог рада у области промета и услуга.

3. Закон о стандардизацији, који је донет годину дана пре Закона о облигационим односима, предвиђа другачија решења у погледу права купца по основу гаранције за исправно функционисање. Прво, овај закон предвиђа права купца која су непозната Закону о облигационим односима, а то су: право на сервисно одржавање техничких ствари и право на потребне резервне делове у току законом прописаног времена.⁽¹⁴⁾ Друго, одредбе којима су регулисана ова права купца јавно-правног су карактера, јер њихова повреда повлачи за собом казнене мере за организацију која не обезбеђује сервисне услуге купцима и потребне резервне делове. Према овом закону, предвиђена права купац може истицати само према произвођачу. Изузетак од наведеног правила чини одредба којом је предвиђено да купац има право да захтева сервисно одржавање од продавца једино кад давалац гаранције није обезбедио сервисно одржавање у месту продаје ствари.⁽¹⁵⁾ Иначе и према овом закону купац има право на оправку односно „отклањање кварова и недостатака” и право на замену, ако се оправка не изврши у примереном року.⁽¹⁶⁾ И ова права купац може остваривати једино према произвођачу, а према продавцу само у случају који је већ поменуто. Осим тога, Закон о стандардизацији дао је право купцу да захтева сношење трошкова ради оправке односно замене купљене ствари од произвођача односно од продавца као и Закон о облигационим односима. Међутим, Закон о стандардизацији не предвиђа остала права која Закон о облигационим односима предвиђа, као што су: право на раскид уговора, право на снижење цене и право на накнаду штете.

Уопштено говорећи, права купца по основу Закона о стандардизацији, када је у питању гаранција за исправно функционисање, много су ужа од права купца по основу Закона о облигационим односима. Међутим, са друге стране, Закон о стандардизацији предвиђа једно ново право, које је од посебног значаја са становишта купца, а непознато материји грађанског права, а то је право купца на сервисно одржавање техничке ствари за коју је дата гаранција и то од стране произвођача. Непοштовање овог купчевог права сматра се прекршајем, за који је предвиђена човчана казна.⁽¹⁷⁾ Због тога, ова обавеза произвођача нема грађанско-правни карактер, већ јавно-правни. Исти је случај и са његовом обавезом у погледу резервних делова.

У вези обавезе произвођача да редовно сервисира ствар за коју је дао гаранцију, може се поставити питање, која би била права купца имовинско-правног карактера за случај да произвођач не обезбеди сервисно одржавање ствари или да га неосновано одбије? Да ли би у том

⁽¹⁴⁾ Закон о стандардизацији, „Сл. лист СФРЈ” из 1977/38. одредба чл. 46. став 1. тачка 3.

⁽¹⁵⁾ Исто, одредба чл. 50.

⁽¹⁶⁾ Исто, одредба чл. 46. став 1. тачка 4.

⁽¹⁷⁾ Закон о стандардизацији, одредба чл. 93. став 1. тачка 3.

случају санкција јавно-правног карактера (новчана казна за прекршај организације удруженог рада) била довољна да обезбеди еквивалентност престација или је и ово питање требало регулисати Законом о облигационим односима? Питање није од малог значаја кад се имају у виду квалитет услуга које данас сервиси пружају купцима техничких ствари и чињеница да купац не може користити техничку ствар без његов редовног сервисног одржавања. Отуда је по свој прилици требало да Закон о облигационим односима предвиди и ову обавезу произвођача, јер је она услов корисне државине ствари купца.

4. Закон о основама пословања организације удруженог рада у области промета робе и услуга, чије одредбе паралелно производе дејство са одредбама Закона о облигационим односима и одредбама Закона о стандардизацији, такође регулише питање права купца по основу гаранције за исправно функционисање, али на начин који указује да овај закон не прави разлику између опште одговорности продавца за материјалне недостатке ствари од његове одговорности по основу гаранције за исправно функционисање. Према овом закону, купац производа који има недостатке има право на замену ствари, на повраћај плаћеног износа и на отклањање недостатака на ствари (оправка).⁽¹⁸⁾ Иста права купцу припадају и у случају куповине производа који му је продат са гарантним листом.⁽¹⁹⁾ Другим речима, постојање гарантног листа, према овом закону, ништа не мења у односу који настаје између продавца и купца поводом куповине техничке ствари са гарантним листом, нити ствара посебан однос између произвођача и купца. Осим тога, Закон о основама пословања организације удруженог рада у области промета робе и услуга, предвиђа само нека од права која купац иначе има по основу опште одговорности продавца за материјалне недостатке ствари, услед чега у регулисању овог питања пружа најужа решења. Према томе, у овом закону није направљена дистинкција између опште одговорности продавца за материјалне недостатке и одговорности по основу гаранције за исправно функционисање, а права купца по основу опште одговорности продавца ограничена су на: оправку, замену и повраћај плаћеног износа.

Међутим, материју о гаранцији за исправно функционисање ствари, поред наведених закона, регулише и једна Наредба донета у току 1978. године, само што се њене одредбе не односе на садржину гаранције, већ на утврђивање ствари које се не могу пустити у промет без гарантног листа. Због тога можемо закључити да је гаранција за исправно функционисање дачас скоро у потпуности предмет регулисања закона, а не подзаконских аката, како је у прошлости било.

На основу приказаних законских решења у вези питања: која права купац има по основу гаранције за исправно функционисање, могуће је закључити следеће. Прво, материју о гаранцији и права купца по

⁽¹⁸⁾ Закон о основама пословања организације удруженог рада у области промета робе и услуга у промету робе и о систему мера којима се спречава нарушавање јединства југословенског тржишта у тој области, „Сл. лист СФРЈ“ из 1976/43. одредба чл. 15. став 1.

⁽¹⁹⁾ Исто, одредба чл. 15. став 5.

основу гаранције регулишу истовремено три законска акта, чија решења нису усклађена; друго, следствено томе, купац може да остварује своја права по основу било ког од наведених закона, али како један другог не искључују, купац би могао да захтева испуњење обавеза гаранта истовремено по основу два или сва три закона, док не дође до њиховог усклађивања, под претпоставком да су се за то стекли сви потребни услови и да остваривање права по основу гаранције не води неоснованом обогаћењу купца; треће, права купца по основу гаранције имовинско-правног су карактера, јер обавезе продавца односно произвођача, које су јавно-правног карактера, нису правна подлога било ког купчевог права; четврто, права купца су различита од закона до закона који ову материју регулишу, што даје основа предлога да се њихова решења усагласе; пето, најшира права купцу даје Закон о облигационим односима, а најужа Закон о основама пословања организација удруженог рада у области промета робе и услуга; шесто, једно од најзначајнијих права купца, право на сервисно одржавање техничке ствари, није обухваћено правилима имовинског права, тј. Законом о облигационим односима, већ правилима јавно-правног карактера, што може довести до поремећаја равнотеже између престација купца и гаранта; седмо, у остваривању својих права купац се мора држати одређеног редоследа, а то значи да њему није препуштен избор права које ће да користи у случају неисправног функционисања купљене техничке ствари; осмо, субјект одговорности по основу Закона о облигационим односима је, како продавац, тако и произвођач, док је према Закну о стандардизацији у првом реду произвођач, а према Закну о основама пословања организације удруженог рада у области промета робе и услуга, продавац, што говори о чињеници да ни у погледу овог питања наш законодавац нема јединствен став. Међутим, у погледу субјекта одговорности треба констатовати да, пошто је произвођач давалац гарантног листа, тј. гаранције, он је и обавезан на испуњење његове садржичке, док је продавац, пак, лице, које има обавезе према купцу по два основа: по основу правила о одговорности за материјалне недостатке ствари и по основу гаранције за исправно функционисање техничких ствари јер гарантни лист представља саставни део уговора о продаји. Ово треба имати посебно у виду, јер је реч о два различита правна института: о општој одговорности продавца за материјалне недостатке ствари и о одговорности продавца односно произвођача по основу гаранције за исправно функционисање ствари.

др Луција Спировић-Јовановић

РЕЗЮМЕ

Содержание гарантии за правильные действия в договоре о продаже

Гарантия правильности действия возникла двойственным способом: из практики оборота промышленных благ и из-за принуждения правовыми нормами.

В нашем законе она возникла принудительным путем также как и многих других социалистических странах. Среди многочисленных вопросов характера имущественно — правовой ответственности производителей т.е. продавцов ставится и вопрос о правах покупателя в основе гарантии в нашем законе, учитывая и то, что общая ответственность продавца за материальные недостатки предмета эту ответственность не исключает, и наоборот? В связи с тем, что у нас несколько законов регулирует этот вопрос, то их сопоставление указывает на то, что предлагаемые ими решения различные и поэтому следовало бы ожидать их согласования. В настоящий момент самые широкие полномочия предусматривает Закон об облигационных отношениях: закон о поправке, закон о замене, закон о возмещении убытков, разрыв договора, снижение цены и снижение расходов гарантирующего по случаю перевоза или переноса предмета для починки или замены. Но, Закон о стандартизации предусматривает еще два права покупателя: право постоянного ухода за техническими предметами и право быть обеспеченным необходимыми запасными частями. Так как эти обязанности гарантирующего общеправового характера, следует поставить вопрос: не оправдано ли ожидать регулировки этих прав правилами облигационного характера, потому что уход за предметами является условием полезного владения покупателя.

A SUMMARY

The Contents of the Guarantee for the Proper Functioning Unger Sales Contracts

Good performance guarantees have emerged from a dual source: firstly, out of the day to day practice of turnover of industrial goods, and secondly, under the pressure of legal norms. In Yugoslav law, they have emerged from this second source, like in many other socialist countries. Among the numerous questions arising in connection with this particular kind of legal and property liability of the manufacturer or seller, there is the question of rights of the buyer under the guarantee in our law, in consideration of the fact that the general liability of the seller for the material defects of the goods does not exclude this liability and vice versa. In Yugoslav law, several acts regulate this matter, therefore, their comparison has shown that they offer different solutions of the problem and that it is quite justified to expect efforts to bring these legal texts into accord with one another. At this moment, the widest possible authority has been provided by the Obligation Relations Law: the right to repair, the right of replacement (substitution), the right to compensation of damage, termination of contract, price reduction and the reduction of transport charges when goods are sent back for repair or replacement by the guarantor. However, the Business Standards Law has provided two additional rights of the buyer: the right to regular servicing of technical goods and the right to the sufficient supply of the necessary spare parts. Since these liabilities of the guarantor are of legal and public character, it is reasonable to ask the following question: is it not justified to expect that these rights will also be regulated by the legal norms of obligational character as service maintenance of goods is in fact a condition of beneficial possession of the buyer.

RÉSUMÉ

Le contenu de la garantie pour le fonctionnement normal dans le contrat de vente

La garantie du fonctionnement normal a pris naissance de deux manières: de la pratique de l'échange des biens industriels et sous la contrainte des normes juridiques. Dans notre droit elle a pris naissance par la voie de la contrainte ainsi que dans un grand nombre de pays socialistes. Parmi de nombreuses questions qui se posent à l'occasion de cette responsabilité civile patrimoniale des producteurs ou des vendeurs de même la question se pose quels sont les droits de l'acheteur en vertu de la garantie dans notre droit, eu égard au fait que la responsabilité générale du vendeur pour les défauts matériels de la chose n'exclut pas cette responsabilité et inversement? Vu que dans le droit yougoslave plusieurs lois réglementent cette question, leur comparaison fait ressortir que les solutions auxquelles on aboutit sont différentes et c'est pourquoi il est justifié de s'y attendre qu'elles soient coordonnées. En ce moment les pouvoirs les plus larges prévoit la Loi relative aux rapports d'obligation: le droit aux réparations, le droit au remplacement, le droit à la compensation des dommages, la résiliation du contrat, l'abaissement du prix et l'action de supporter les frais de la part des garants à l'occasion du transport c'est-à-dire du transfert des objets pour les réparations ou le remplacement. Cependant, la Loi relative à la standardisation prévoit encore deux droits de l'acheteur: le droit de se servir régulièrement des objets techniques et le droit d'être assuré des parties de réserves indispensables. Vu que ces obligations des garants sont de caractère de droit public, il est fondé de poser la question: est-ce qu'il serait justifié de s'attendre que ces droits soient réglementés par les règles de caractère obligatoire car le maintien de service des choses est la condition de la possession utile de l'acheteur.